

เมืองอุทัยธานีมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากรยืนยันไว้ว่า เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ 3,000 ปี มาแล้ว โดยพบหลักฐานยืนยันในหลายพื้นที่ เช่น โครงกระดูก เครื่องมือหินกะเทาะจากหินกรวด ภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์บนหน้าผา (เขาปลาร้า) เป็นต้น

根据泰国艺术厅对乌泰他尼城市的历史证据表明该城市是约在 3,000 年前史前人居住的地方，在附近的很多地区都发现出土文物的证据，如：远古人的骨骼、沙石制成的石器、（八拉山）岩石上的史前洞壁画等。

ตำนานเก่าเล่าว่า ในสมัยกรุงสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น ท้าวมหาพรหมได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ [อำเภอหนองขาหย่าง](#) ใน ปัจจุบันนี้ แล้วพคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนมอญและคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า "เมืองอุไทย" ตามกลุ่มหรือที่อยู่ของคนไทยซึ่งพากันตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์และอาหารอุดมสมบูรณ์กว่าแห่งอื่น ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนแปลงดินและเกิดคันคาน้ำ เมืองอุไทยจึงถูกทิ้งร้าง จนในที่สุด พระตะเบิดได้เข้ามาปรับปรุงเมืองอุไทย โดยขุดที่เก็บกักน้ำไว้ใกล้เมือง และพระตะเบิดได้เป็นผู้ปกครองเมืองอุไทยเป็นคนแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา

古代传说素可泰王朝在兴旺期间内，有位叫玛哈婆罗门王在古代的乌泰村即今的农昌县建立城市，然后带领泰国人来居住在孟族和卡良族原住的地方之中，因此当地的原住民根据泰国人种和泰国人云集居住的城市，将该城市称为“乌泰城（泰国城市）”，该城市的粮食以及农产品等方面都胜过其它地区，但是后来河流的方向有改变，引起了旱灾，乌泰城因此被放弃并荒废了一段时间，后来有一位叫帕塔博王进行修复乌泰城市，在城市附近挖掘水库，帕塔博王是大城王朝时代的第一个乌泰王。

เมืองอุไทยต่อมาได้เรียกกันเป็น "เมืองอุไทย" คาดว่าเพี้ยนไปตามสำเนียงชาวพื้นเมืองเดิม ได้มีฐานะเป็นหัวเมืองด่านชั้นนอก มีพระพลสงครามเป็นนายด่านแม่กลอง และพระอินทรเดชเป็นนายด่านหนองหลวง (ปัจจุบันแม่กลองคือ [อำเภออู่เมียง จังหวัดตาก](#)) และหนองหลวงคือตำบลหนองหลวง อำเภออู่เมียง) คอยดูแลพม่าที่จะยกทัพมาตามเส้นทางชายแดนด่านแม่ละเมา

乌泰城后来被称为“乌泰城（泰文的写法不一样）”认为是跟据原住民的发音方式而得名，该城市是大城王朝外围的主要城市，由帕蓬宋坎将军为湄功关的守关军；由帕因托洛德将军为农銮关的守关军（目前的湄功即达府安庞县；农銮即达府安庞县农銮镇），主要任务在于看守和观察来自湄拉茂关的缅甸的军队。